

Homenaxe a Xulio Cuns

A.C. EIRA VELLA

BETANZOS. OUTUBRO 2010.

Homenaxe a

19 -30
EXPOSICIÓN BIO-BIBLIOGRÁFICA
Edificio Arquivo.

23
ENCUENTRO ARTÍSTICO LITERARIO
Aula da Cultura. 20:00 h.

Xulio
Cuns

ASOCIACIÓN CULTURAL EIRA VELLA

No pasado outono a Asociación Cultural Eira Vella realizou unha homenaxe ao polifacético betanceiro Xulio Cuns Lousa con motivo do seu oitenta e catro cumpreanos.

Os actos consistiron nunha exposición bio-bibliográfica, que abrangueu as múltiples actividades que Xulio desenvolveu ao longo da súa vida, e un encontro artístico-literario

A EXPOSICIÓN

A Exposición bio-bibliográfica tivo lugar na sala de exposicións do edificio Arquivo entre os días 16 e 30 do mes de outubro.

Na inauguración, con presenza do homenaxeado e a súa esposa, acompañados de moitas persoas, interviron a presidenta de Eira Vella, Gabriela Rodríguez, e Xesús Torres, quen se dirixiu aos presentes:

Moi boas tardes, amigas e amigos:

A A.C. Eira Vella comeza hoxe os actos de homenaxe a Xulio Cuns, o noso querido amigo e compañeiro de asociación, pois el foi tamén un dos fundadores dela, aló polo 1992, hai xa dezaioito anos, aportando a súa experiencia, coñecemento e saber facer.

E comézaos coa inauguración que estamos a facer desta mostra bio-bibliográfica, que é un paseo pola vida e obra do noso amigo Xulio. Unha vida longa (que agardamos o sexa aínda máis) e unha obra extensa e variada.

Se alguén non coñecera ben a ampla actividade cultural de Xulio ou dubidara dos seus méritos, que son moitos, estamos seguros que ollando esta mostra vai sair cunha idea máis clara e precisa da

polifacética personalidade de Xulio Cuns, do seu amplo e dilatado traballo, sempre na cultura e sempre en Betanzos.

A música, coa súa guitarra; o xornalismo nos periódicos e publicacións locais; a literatura, no eido do conto, da narrativa, do ensaio, do teatro; o teatro tamén como actor e tradutor; o conferencista e comentarista de radio... En fin, poderíamos poñerlle a esta exposición o título «Xulio Cuns: unha vida coa cultura», porque iso é o que precisamente transcende dela.

Quero rematar agradecendo, en primeiro lugar a Marina, a esposa de Xulio, a súa colaboración e comprensión para a boa marcha destes actos. Tamén ao Arquivo Municipal polas facilidades e préstamos dalgúns dos seus fondos para esta mostra, e moi especialmente a Xosé María Veiga polo súa especial dedicación e a Olaia polo fermoso cartaz anunciador que realizou. Unha mostra esta que vai estar aberta ata o día 30 de outubro, visitable no horario habitual da sala, de 7 a 9 da tarde en días laborais e de 12 a 2 os fins de semana.

Lémbrolles, por último, que o vindeiro sábado día 23 teremos na Aula de Cultura un encontro artístico literario con participación de moitos amigos de Xulio, escritores, actores, músicos e outros que simplemente lle queren amosar o seu cariño e amizade.

E nada máis, pídolles para rematar un aplauso para o noso amigo Xulio Cuns.

ENCONTRO ARTÍSTICO-LITERARIO

Tivo lugar o día 23 de outubro nunha Aula municipal de Cultura abarrotada de público. Xesús Torres encargouse da condución do acto que resultou intenso e extenso:

Moi boas noites, amigas e amigos. Marina, Xulio, Xuliño...
Xulio! Isto vai por ti, porque si, porque o mereces.

Díxonos un paxariño que onte 22 de outubro estiveches de cumpreanos. O que non lle entendimos ben foi cantos cumprías. Non sei se 48, 34 ou 54. Tanto ten agora. Felicidades!

O caso é que algúns amigos e amigas queríamosche facer un regalo, un agasallo de cumpreanos. E aquí estamos!

Uns tráenche a palabra, oral ou escrita, outros a verba e o xesto dramatizado, e outros a música.

Todo iso foi o que fixeches ti durante toda a vida: ofrecernos a palabra (unhas veces espida e outras recollida en libros, en publicacións, en periódicos e revistas), ofrecernos a verba e o xesto dramatizado, ofrecernos a música da túa guitarra.

Tamén nos ofreciches a túa memoria prodixiosa para evocarnos xentes, viciños, personaxes peculiares, feitos do noso Betanzos que doutro xeito se terían perdido.

Dende moi novo tiveches necesidade de expresarte. Coa escrita, coa música, coa interpretación.

En 1956 un grupo de mozos creáchedes «El Eco de las Mariñas», logo de moitos anos sen publicacións en Betanzos. Ti colaboraches en case todos os números que durou aquela pequena aventura, cando a liberdade para expresarse estaba coutada e restrinxida.

Pouco despois xurdiu a Agrupación Cultural Candilejas. E ti tamén estabas alí con aqueles mozos e outros máis: Un compañeiro daquela época de Candilejas tráenche a súa ofrenda: CARLOS ÁLVAREZ LÓPEZ.

Boas noites a todas, a todos, e un saúdo moi especial e agarimoso para o amigo Xulio.

Como queira que sexa a miña oratoria, e que isto de falar diante do público non se atopa entre as miñas cualidades, se é que tivera algunha, vádesme permitir que lea estas pequenas notas para expresar o que quero decir.

Cando o amigo Torres me dixo que se estaba matinando nunha homenaxe a Xulio Cuns, a miña resposta foi inmediata e de entusiasmo aínda que máis tarde, cando me insinou que eu tamén participara no acto, díganos que a cousa xa non me pareceu tan ben. Explícome: non é que me parecera mal o feito da homenaxe. Non. O que non me agradaba era a idea da miña participación dende aquí enriba, polo dito anteriormente. Pasado ese primeiro impacto, tamén pensándoo con tranquilidade, e por enriba de todo pensando co corazón, non puider máis que acoller a invitación e levar a miña pequena aportación a esta homenaxe a Xulio Cuns, home polifacético alí onde os atopos. Unha referencia diaria na vida cultural da nosa cidade, en épocas e en moi diferentes ámbitos.

Polo que á miña participación se refire, quero concretala en lembrar dous proxectos nos que, tanto Xulio coma min, participamos moi activamente, ademais doutras moitas amigas e amigos.

Trátase de Candilejas e da Coral Polifónica.

Cabe a posibilidade de que Candilejas sexa algo totalmente descoñecido por algúns dos presentes, xa que se trata dunha sociedade cultural que desenrolou as súas actividades en Betanzos fai xa medio século. ¡Como quen di... onte pola tarde!

Por todo elo, permitídemme que faga unha pequena lembranza do que foi a súa existencia.

Alá polo ano 58 do século pasado, unhas poucas rapazas e rapaces, de vinte anos máis ou menos, propuxémonos representar unha obra de teatro pero, postos á faena, comprobamos que a tarefa quedábanos grande e daquela, buscamos axuda nos que xa eran veteranos: o meu irmán Marcelino, Francisco Carlos Seijo «Carlínes» e, por suposto, Xulio Cuns. Carlínes faise cargo da dirección do grupo elixindo unha nova obra e poñémonos a traballar.

Para sufragalos gastos que levaba consigo representala obra, créase un Teatro-Club, xa que subvencións para tal finalidade non había. Coas aportacións dos socios (5 pesetas ao mes) faise posible a estrea da obra, que ten moi boa acollida.

Animados polo éxito, decidimos crear unha sociedade que mirara máis lonxe. Deste xeito nace a «Agrupación Artístico Musical Candilejas».

Non perdurou moito a actividade de «Candilejas» -case uns seis anos- pero foi unha actividade intensa, constante e do máis alto nivel. Ó longo deses anos, Betanzos foi un referente cultural en toda Galicia e mesmo fóra dela. Como exemplo disto, cabe deixar constancia de que a revista «Primer Acto», publicación de cobertura nacional, adicada exclusivamente ao mundo do teatro, en varias ocasións fíxose eco das representacións teatrais de Candilejas. Noutra ocasión, outra publicación madrileña sacou á luz unha entrevista feita a Antonio Concheiro quen tiña ao seu cargo nese tempo, a dirección do Cadro de Declamación da Sociedade. Este Cadro de Declamación representou, ou deu lectura, ás obras de teatro máis importantes do momento: Alfonso Paso, Alfonso Sastre, Arthur Adamov, Buero Vallejo, Carlos Llopi, Jacinto Benavente, Jardiel Ponce, Miguel Mihura, Tennessee Williams... e un longo etcétera. Así mesmo, asumiu a responsabilidade da estrea mundial de dúas obras teatrais: «El almendro rojo», de Ángel de la Peña, e «El Podium», de Antonio Concheiro.

Entre as súas actividades figuraron: concertos, recitais poéticos, xogos florais, veladas literarias ou musicais, conferencias, representacións teatrais de compañías foráneas e moito máis.

O interese do xornalismo galego: El Ideal Gallego, La Voz de Galicia, El Faro de Vigo, La Noche..., repito, o interese destes medios por estas actividades era constante e o amparo da poboación de Betanzos, total. Chega con dicir que as representacións teatrais do seu Cadro de Declamación, nalgún momento, precisaron de catro representacións.

Pois ben, en liñas xerais isto foi Candilejas e, en todo e para todo, aí estivo Xulio Cuns. Atendendo aos momentos foi: directivo, actor, axudante de dirección, conferenciante e... todo o que fixera falta. Podo dar fe do mesmo, xa que eu tamén andaba polo medio. No canto a todo o que compartimos na Coral Polifónica, pasou dos vinte anos. Fomos cofundadores e, dende os seus comezos, parte da súa directiva: Xulio como tesoureiro e eu coma secretario.

Deste xeito, compartimos estreitamente a xestión da sociedade así como tamén traballos, ensaios, viaxes e actuacións, non só en Betanzos senon tamén en toda Galicia e Portugal, Asturias ou en Salamanca. Por dúas veces cantamos en Madrid na TVE e tamén gravamos un disco aínda que, ao mellor, os recordos máis rechamantes sexan os dos concertos de París e Roma.

A Xulio débenselle tamén as letras en galego de varias obras do repertorio da Coral. De xeito especial dúas panxoliñas universais: «Noche de Paz» e «O Tanenbaum».

Tantas vivencias compartidas ao longo de tantos anos xermolan entre nós uns vínculos entrañables e xustamente con isto últimos é co que eu me quero quedar: Coa súa amizade, o mellor agasallo do que pode un desfrutar e que Xulio, sempre xeneroso, lévalle entregando a infinidade de persoas.

A diferenza de idade endexamais foi un impedimento entre nós. Pola contra, Xulio sempre foi correcto, amable, bo conversador. escoitándoo sempre se aprendía algo del. E pode que do que máis se aprendía era do seu espírito emprendedor. Xulio foi sempre deses homes que Betanzos tanto necesita, deses homes que fronte á realidade e os seus desafíos non se interrogaban «por que», senon «e por que non». Non sei se será certo, pero dixéronme que a etimoloxía da palabra «recordar» fai referencia a «pasar novamente polo corazón». Ogallá que estas palabras permitiran que voltase ao corazón dos presentes, aínda que fose por un intre, o Xulio Cuns de Candilejas e da Coral Polifónica. Por todo elo, e por moitas outras cousas que a miña pobre oratoria non é capaz de decirche, Xulio: Con todo o meu agarimo, ¡¡¡moitas, moitas, moitas grazas!!!

***

Como narrador comezaches publicando en castelán *Mi tumba y yo*, que acadou o 1º premio de contos no certame da Unión Protectora de Artesáns de Santiago en 1957. Outro conto, *Tiñan frío*, foi mención honorífica no certame Breogán do Centro Galego de Baracaldo en 1976.

Xa máis recentemente publicaches os libros *O que non quedou no protocolo* (no 1992), *O velorio do Tío Chinto* (no 1995) e *Así foi... e seguirá sendo* (no 2004), todos eles editados polo Excelentísimo Concello de Betanzos.

GABRIELA RODRÍGUEZ vai ler un dos teus contos recollidos n' *O velorio do Tío Chinto*. E a continuación MARIÑA LONGUEIRA lerá outro do mesmo libro.

Aparte da túa propia obra de creación, sempre che gustou a tradución, verquer ao galego obras e textos de autores universais.

E non era simples traducións, senón que aspiraban a recoller o cerne do espírito coa que foran creadas. Moitas delas pódense considerar versións. Así figura, por exemplo, nas que inauguran o teu traballo de tradutor, dúas obras do indú Rabindranath Tagore: *O carteiro do rei* e *Malini*, que Edicións do Castro publicou en 1976. Versión ao galego de Xulio Cuns. Logo virían outras traducións de Strindberg, Cela, Martin du Gard, Alejandro Casona e outros autores. OLAIÁ vai ler unha pequena mostra.

Traballaches con diversas xeracións de betanceiras e betanceiros relacionadas coa actividade cultural, servindo de ponte xeracional entre persoas e entidades da túa xuventude e outras que se incorporaron nos anos da túa madurez, xa na etapa democrática e con outras expectativas e posibilidades nas que o cultivo da lingua galega foi esencial.

De entre estes últimos, máis novos, está unha persoa que xa se consagrou como narrador en lingua galega, con 8 novelas publicadas e con galardón e recoñecementos como o Premio da Crítica de narrativa galega en 2004, e que, ademais, foi no seu momento presidente de Eira Vella: XABIER LÓPEZ LÓPEZ.

Nun artigo recente, o crítico Xosé Manuel Eyré dicía o seguinte respecto dun relato do meu último libro: «*non se é escritor só por escribir libros senón que isto comporta unha determinada, e nada común, maneira de entender e afrontar a vida*». Pois ben. Levo publicadas xa un bo número de obras, mais nunca levei unha vida tan «literaria» como a que dei en gozar aínda inédito, aquí, en Betanzos, a mediados dos noventa, e en boa medida grazas a Xulio.

Tería eu 19 ou 20 anos cando dous amigos que hoxe tamén están connosco, Xesús Torres e Alfredo Erias, deron en poñerme en contacto con quen, polo sinxelo feito de saber que aterrara na vila un rapaz con gusto pola escrita, e sen facer ningunha outra pregunta, velaquí o relevante, determinou abrirme de vez a porta da súa casa. Lembro perfectamente a primeira vez que timbrei naquel piso da Rúa do Frade. Era un escuro e inclemente serán de inverno, e canda min, protexido da chuvía polo abrigo, agardaba o mecanoscrito *que había facer saltar os resortes todos do sistema literario*. A Xulio xa lle fixeran chegar unha copia. E malia que non debe ser nada gratificante ler ao cumprido *o primeiro artefacto dun principiante*, por buscarlle un nome a aquilo, o seu exemplar, de tan traballado, parecía xa outra cousa. Presentoume a Marina, sentamos na biblioteca, e mentres a chuvía golpeaba o edificio das Antigas Escolas, dexergado a través da vidreira embazada, puxémonos a falar de todo aquilo cunhas boas copas de whisky escocés (bebida, confeso, que só tomei na súa casa). O seu maxisterio (as cousas hai que chamalas polo nome) era tan metódico coma ameno; páxina a páxina, anotación a anotación, subliñado a subliñado, o seu torrente de voz (así debía falar Winston Churchill, matinei, co que sempre lle atopei certo parecido físico) desvelaba os acertos da narración (os menos) e as súas chatas, nun diálogo tan franco coma didáctico. Aquela novela miña – creo que podemos dicilo sen ambaxes– non pasaba de ser máis ben un torpe intento. Como a todo texto iniciático sobráballe autobiografía, lances de corte pueril e enxurradas de falsa erudición, e aínda que vos poida parecer un deses lugares comúns nos que incorremos decote os escritores, creo, honestamente, que merecía ficar onde ao cabo ficou, no tenebroso mundo dos libros non natos, e grazas a iso non dar lugar, pasado o tempo, ao «arrepentimento autorial», o correlato, no mundo das letras, ao feito de repudiar un fillo.

Asegúrovos que nunca unha decepción me foi tan grata coma a daquela tarde. Coma todos os insensatos escritores mozos agardaba unha coroa de loureiro, e no canto diso recibín un rosario de

consellos, entre eles o que se poida deducir do retrouso aquel que fala de fume e leña verde. O mundo perdía unha novela, xaora, mais eu gañaba un amigo leal, eses que non refugan dicir o que pensan sobre a vida ou sobre as letras. Mais hai amigos que din a verdade e desaniman –adrede ou non– e outros que conseguen enganchar nas súas críticas e opinións todo o contrario. Sabendo que aquela primeira andaina miña equivocara o camiño, Xulio acertou a dicirme, no entanto, que ningún camiño é de todo estéril, e que só andando e andando se aprende a andar. Así se deducía das amables liñas que riscou nun exemplar d’*O que non quedou no protocolo* co que marchei da súa casa aquela tarde: *Dedicado a Xabier López, desexándolle un grande éxito como novelista.*

Aquilo, adiviñáste-lo, foi só o principio. Como dixen ao comezo, nunca me sentín tan escritor, nunca, xamais, levei unha vida tan literaria coma naqueles días. Teño participado en Congresos, mesas redondas, platós de televisión, mesmo nalgún simposio no estranxeiro, e nada disto, en realidade, logrou facerlle unha miga de sombra a aqueles tempos dos que falo. Comecei a visitar a casa de Xulio cunha asiduidade voraz. E non facía falla ningún pretexto especial para facelo. As horas, con el, facíanse curtas. Falabamos de literatura, de música, mesmo da intrahistoria deste Betanzos noso, ás veces tan esquivo e espiñento. Prestábame libros, deixábame ler os borradores dos seus últimos traballos, e discutíamnos arredor de cousas tan graves e ao tempo tan ingravidas coma o *humor*, a *saudade* ou os vimbios todos d’*O Círculo de xiz caucasiانو*. Sempre baixo os auspicios de Marina, insubstituíble mestra de cerimoniais. Sempre cunha copa dese whisky escocés que, repito, só bebín con el e na súa casa.

Ao pouco chegou todo o demais. A espera conxunta de diante da Biblioteca, á hora do peche, para ir tomar os viños con Veiga. A miña entrada en Eira Vella e con ela o re-descubrimiento de Suso Torres, outra das figuras fundamentais nos meus anos de formación. O primeiro borrador do que logo se ía converter na miña primeira novela publicada. A cea na miña casa para celebrarmos o «si» da editorial. Os paseos a altas horas da noite, de volta dalgunha xuntanza, falando de deus e do diaño –sobre todo deste último– mentres a vila, solitaria, silenciosa, ensumida na néboa, acaso se preparaba para levar e saír voando coma o Globo ou coma Castroforte do Baralla, senón é que xa estaba aí, suspendida no infinito, recibindo no empedrado os pasos demorados dos mais despreocupados aeronautas.

O dito. Non sei se ten razón o crítico aquel cando di que ser escritor comporta unha determinación, e nada común, maneira de entender e enfrontar a vida. O que si podo asegurar é que, se algunha vez logrei vivir así foi por culpa de persoas coma Xulio. Coñecelo foi unha beizón; un privilexio. E se algunha vez non llo dixen, quen sabe se por pudor ou timidez, fágoo agora e coa boca ben grande:

Grazas por todo, Xulio.

***

Outro escritor mozo que recibíu estímulos teus e orientacións cando comezaba é o poeta de Abegondo Maxi Rei, quen por certo tivo un papel protagonista na estrea da túa obra «Alter Ego», cando aínda era estudante de bacharelato, levada á escea pola Agrupación Teatral Mariñán.

Maxi quixera estar hoxe aquí máis atópase traballando en Sevilla, onde exerce de profesor de ensino secundario.

Pero se non o temos en presenza, témolo en espírito. El enviou un poema seu escrito para ser lido aquí:

A BETANZOS QUIXERA VOLVER

Para o meu amigo Xulio Cuns

amigo Xulio,
coñecímonos fai arredor de quince anos
cando Betanzos era para min un horizonte no que non collían as ilusións dos meus ollos
cando devecía por descubrir tantas palabras e tantos recunchos

Que ti gardabas tras un sorriso de outonos invencibles

amigo Xulio
 a Betanzos quixera volver para erguer de novo os hórreos da abundancia
 daquel tempo que na nostalgia ten cor de bronce ou ámbar
 onde baixaba desde a miña aldea coas mans ávidas de porvir
 para atopar en ti
 amigo Xulio
 un pórtico inmenso onde achegarse e contemplar a grandeza da nosa cultura
 a túa voz galega sempre tan viva e tan xenerosa
 que me abría camiños por onde o verso debía andar
 que me agasallaba adozadas tardes
 onde escoitarte
 amigo Xulio
 era nunca fartarse de probar dos exquisitos tesouros da túa memoria oceánica

amigo Xulio
 a Betanzos quixera volver
 para buscarte e atoparte e sorrirche e encherme de ledicia
 para que na transparencia mol da tarde estale a túa risa
 como trebón de vida co que se enchoupen os nosos ollos
 e agromen retallos de conversas ó abeiro duns viños
 non hai
 amigo Xulio
 ouro fora de Betanzos para pagar eses momentos

Maxi Rei

***

Unha persoa coa que asinaches traballos conxuntos e coa que pasaches moitas horas nos últimos tempos é un traballador da biblioteca e arquivo municipal.

Traballos como o dos Serenos, publicado no *Anuario Brigantino*, ou o esgotado libro das *Orquestras Populares das Mariñas*, todo un best-seller que hoxe aínda busca moita xente, realizachelos conxuntamente co amigo XOSÉ MARÍA VEIGA

Boas tardes

Dicir algo de Xulio Cuns non é unha cousa difícil, xa que Xulio deu moito que dicir...

Téñenme contado que Xulio xa de pequeno era rariño: gustáballe estudar, ler libros que non lle mandaban na escola, pasaba o tempo enredando cunha guitarra no portal, e cando saía a xogar volvía limpo para a casa... e eso na Ponte Vella era moi raro.

Creo que nunca lle gustou moito xogar, nin de neno nin de maior.

A foto da exposición na que apareces de futbolista... ¡é unha toma falsa!

De fútbol non ten nin idea... esto xa o dicía o Manín -non sei se vos acordades del, fora xogador e utillero do Brigantium-, quen despois de moito insitirle logrou que lle fose dicindo os resultados dos partidos da quiniela... as respostas xa vos podeades imaxinar... cando rematou, o Manín mirou para el e díxolle:

-Xulio ti de fútbol non entendes nada. E co mesmo foille rebatindo un a un os resultados que non lle pareceron atinados, alporizándoo sobremaneira o dous que lle puxera ó Madríf que xogaba na casa co Sabadell.

Ó final o Manín non a botou e resultou que os tiña todos acertados.

Para os xogos non, pero para calquera cousa relacionada coa cultura de Betanzos nos últimos

anos, é difícil non atoparse no medio con Xulio...que si había teatro alí estaba Xulio, que si había calquer evento musical alí estaba Xulio, que había que dar unha conferencia, pois diciáselle a Xulio, que ata nos Xogos Florais andivo metido polo medio.

Tal é así que Betanzos non sería o mesmo sen él. En Betanzos sucederon as historias e anécdotas que el nos ten contado, e coas que sempre che arranca un sorriso.. Historias que para os demais pasarían desapercibidas, el convirteas en excepcionais... en cousas que non pasan en ningún lado namais que en Betanzos.

Para min o máis importante é que me conte entre os seus amigos...

...amigos que polo que vexo aquí tes uns cantos...

...que non se che ocorra convidarnos...que como dicía Norberto o dos Rambaes da banda de Alongos... ¡ non che cheja cun bocoi de jiso!

Noraboa e Feliz cumpreanos.

***

Hai unha persoa que desempeñou moitos anos a responsabilidade da concellería de Cultura e con quen colaboraches en moitas ocasións.

El quere dedicarche unhas palabras: PACHICO DÍAZ PEREIRA.

Presidenta, don Xulio Cuns Lousa, querida Marina, compañeiros e amigos:

Quero expresar a fonda emoción e admiración que a túa persoa provoca nesta Cidade dos Cabaleiros, don Xulio, querido amigo.

Non che fan falta máis atributos que os da túa propia figura... os do teu talante conciliador, fiel aos teus ideais e ao compromiso cos teus principios á cultura e a Betanzos.

Contigo como testemuña, mais en moitas ocasións como protagonista, esta cidade experimentou unha revolución social e cultural. Nunha ocasión escribiches que tiveras un soño, o dun Betanzos aberto, en efervescencia, activo, dinámico...

As túas respostas (sempre dicías que si), o teu diálogo, o teu apoio... mais sobre todo a túa actitude de entendemento imprescindible no cumprimento das obrigas cidadás, resultaron chave para que, desde a Concellería de Cultura, atopamos puntos de confluencia, superamos inconcibibles receos e... cumpríramos o teu soño.

Xulio Cuns fixo fácil o que noutros sitios foi difícil. A súa paciencia, a súa fe sen límites nos betanceiros, o seu cariño a Betanzos (o teu BETANZOS —así, con maiúsculas—) e a súa xenerosidade contribuíron ao milagre. Quixera expresarche publicamente, nun día coma o de hoxe, cando as miñas responsabilidades xa son outras, a enorme débeda que aquela Concellería de Cultura ten contigo. Porque soubeches comprender perfectamente —a pesar das nosas insuficiencias e defectos— que o obxectivo dunha administración é o benestar da cidadanía. Aínda lembro cando esta Aula de Cultura, recién estreada, non tiña butacas por falta de orzamento e a xente protestaba porque poñiamos cadeiras de madeira pregables... «tranquilo, Pachico, o importante non é o continente, senón o contido... ti segue a programar, que o das cadeiras é o de menos». Grazas.

Querido e magnífico amigo, o teu apoio incondicional nos momentos difíciles, a túa clara e inequívoca defensa da cultura convertéronte no mellor compañeiro de viaxe. Lembro e sinto, o teu apoio acalorado e apaixonado cando, despois de meses de traballo, logramos reunir en Betanzos, coa colaboración da Universidade Menéndez Pelayo, algunhas das personalidades máis relevantes do panorama cultural daqueles anos. «Isto si que é!», dicías mentres mirabas a Aranguren, Arrabal, Almeida, Morán... desfilando pola Porta da Vila ou cando rematamos de escoitar o disco conmemorativo do 10.º aniversario da Banda de Música atinaches ao dicir «estes rapaces son uns fenómenos, pódelos levar a calquera parte do mundo».

Tamén lembro con agarimo aquela viaxe a Arxentina, os encontros tan emotivos cos teus amigos da infancia e unha magnífica conferencia na Federación de Sociedades Galegas onde tanta emoción soubeches transmitir que ao final a xente respondeu cunha marea de aplausos.

Non atopo palabras axeitadas para expresarche a miña máxima admiración e respecto, e, tendo en conta a sinxeleza do teu carácter, atino ao dicir, simplemente: grazas.

Grazas polo teu amor a Betanzos.

Grazas pola túa colaboración sempre desinteresada.

Grazas por todo aquilo que compartimos e que «non quedou no protocolo» e sobre todo por deixarme ser o teu amigo.

***

Tamén está aquí hoxe para decirche algo unha persoa que, entre outras cousas, ven dirixindo o ANUARIO BRIGANTINO que leva o nome e a cultura de Betanzos polo mundo e do que ti fuches e es secretario e asesor dende 1985.

Doulle paso a ALFREDO ERÍAS:

Querido amigo Xulio:

Ti sabes que eu son de familia de músicos. Pois ben, desde que recordo, o teu nome xa se dicía na miña casa de Presedo con admiración e respecto. Falábase de ti como un dos grandes músicos de Betanzos e como un bo amigo de meu pai, Antonio, o trompetista, e de meu tío Manuel, «Seba», o trombonista. Así que, dalgún xeito, xa fun sabendo de ti desde moi neno. Souben máis das túas andanzas na época do Instituto, pero en realidade cando nos coñecemos de verdade foi naqueles primeiros anos (desde 1981) en que me ocupei da Biblioteca e do Arquivo.

Logo, cando a principios de 1984 se me nomeou director do Anuario Brigantino precisei de contar contigo e ti non me fallache.

Recordo moi ben que por aquel tempo non tiñas moi boa imaxe dos historiadores e eu, canso xa de escoitar os teus razoamentos ó respecto, pensei en poñerche unha trampa, na que afortunadamente caiche. Estabamos ordenando o Arquivo e apareceron uns expedientes relativos á Banda Municipal de Betanzos. Un día que estabas na Biblioteca, púxencho diante, como quen non quere a cousa, e en canto empezaches a ler xa non paraches ata facer dous traballos: "La Banda Municipal de Betanzos en el siglo XIX", que saíu no Anuario Brigantino 1984 e "La Banda Municipal de Betanzos en el siglo XX", no Anuario do 86. A partir daí xa non houbo quen te parase e o Anuario recolle moitos outros traballos teus (algúns en colaboración con Xosé María Veiga ou Carlos Fernández):

«Rabusco» (AB 1989).
 «O humor na poesía popular galega» (AB 1991).
 «Testemuña ocular» (AB 1992).
 «O teatro en Betanzos» (AB 1993).
 «Lendo ó Padre Martin Sarmiento» (AB 1995).
 «Xogos Florais» (AB 1995).
 «Presentación da V mostra documental de Betanzos» (AB 1996).

«RE, NON VERBIS (De feito, non de palabra)» (AB 1997).
 «Memorias dunha viaxe de ida por volta á República Arxentina e á Oriental do Uruguay» (AB 1998).
 «Pregón da Festa do Viño 1998» (AB 1998).
 «Pregón da Feira Franca 1998» (AB 1998).
 «A propósito do Apropósito» (AB 1999).
 «Os Serenos: historia e

historias da Garda Municipal de Betanzos» (AB 2000).
 «O refrán» (AB 2001).
 «¿A rosa é ou non é inmarcescível?» (AB 2002). «Premios Xerais, ano 2003: discurso previo» (AB 2003).
 «Apuntes gráficos dunha orquestra popular das Mariñas: Os Rambalts» (AB 2004).
 «Cumprimento cun amigo» (AB 2006).

Non contento con isto, escribiche varios libros, dos que aquí xa se falou.

Pero eu non podoo esquecerme de que aceptache acompañarme na aventura do Anuario Brigantino, como asesor xa no 1984 e ademais como secretario desde 1985. E así ata hoxe, querido amigo Xulio,

vintecinco anos axudándome e defendéndome. Non hai palabras...

Felicito a Eira Vella por esta fermosa iniciativa, agradézolle a Xabier López que me citase. O único que fixen foi amosarlle o camiño cara a ti, Xulio e o resto veu só.

Xulio, Marina: xa sabedes o que vos quero. Deséxovos o mellor na vida. ¡Moitas apertas! ¡Agradecido eternamente!

***

Dende moi novo gostouche a música e aprendiches a tocar a guitarra, chegando a acadar un bo nivel.

Contaches unha vez que o teu amigo Manuel Lugilde escribiuche dende Cataluña unha carta que traía este enderezo: «A Julio Cuns, un guitarrista en una ciudad de caballeros en Galicia». E chegouche!

Tocaches a guitarra con moita xente: cos irmáns Xosé Luis e Eduardo Muñoz (que xa nos deixaron os dous), con José de Ramona, con Tino Chao, con Manolo Vidal... Con este e con Suso Bergantiños formaches o trío Evocación. Hoxe temos aquí a outro guitarrista que leva o teu nome e apelido: o teu fillo Xulio Cuns Lendoiro, que vai tocar acompañado de Álvaro Muras.

No teatro fuches actor, tradutor e autor.

Pasados anos dende os tempos de Candilejas, dos que nos falou ao principio Carlos, reviviu a túa afección da man da Agrupación Teatral Mariñán (que se presentou ao público en 1994 con versións túas do *Retablo Jovial* de Alejandro Casona e nunha das pezas tamén tiveches o teu papel).

Ao ano seguinte esta agrupación estreou a túa obra *O esmoleiro* e en 1996 estreaba *Alter Ego*, outra obra túa.

O que foi fundador e director da Agrupación Teatral Mariñán, DANIEL MARTINEZ, vaiche dirixir unhas palabras:

Cuando en septiembre del 87 aterricé en Betanzos, no creí que mi vida iba a participar de él, o de ella, la ciudad. Para mí Betanzos era sólo eso: Betanzos. Las circunstancias, y Julio Cuns, decidieron que fuese de otra manera, y se lo agradezco.

Para empezar, un escenario lúgubre y sombrío: la antigua Biblioteca. Fue nuestro punto de encuentro. Breve y esporádico en principio; después... Como diríamos ahora, Alfredo Erias nos "contactó"; hizo las presentaciones. Charlamos breve y en voz baja (el sitio lo requería), y al salir, con más calma, terminamos el coloquio. Creo que allí nació nuestra empatía.

Pasado un tiempo, tuviste la osadía de hacerme recitar en gallego, a un castellano-hablante poco conocedor de nuestra lengua entonces, nada más y nada menos que ante Manuel María. A partir de aquí, vino el teatro. Juntos fundamos la "Agrupación Teatral Mariñán", que hoy sigue

subiendo a este escenario de la mano de Juan, el Sastre de la “Farsa y justicia del Corregidor”. ¡Buena cosecha sembramos! Alguna de las piezas fue obra tuya. ¡Cuánto trabajo nos dio “Alter ego”! Sobre todo a ti, escribiendo y rescribiendo el Guadiana de actores.

Al final, la música y “Evocación”. Pero ese final fue sólo cara al público. La amistad siguió con nosotros, la conservamos, y la conservaremos. En honor a esa amistad, en agradecimiento a lo que me has dado hasta hoy, voy a dedicarte un poema. No es mío; no soy poeta, sólo rapsoda.

Enhiesto surtidor de sombra y sueño
que acongojas el cielo con tu lanza.
Chorro que a las estrellas casi alcanza
devanado a sí mismo en loco empeño.

Mástil de soledad, prodigio isleño,
flecha de fe, saeta de esperanza.
Hoy llegó a ti, riberas del Arlanza,
peregrina al azar, mi alma sin dueño.

Cuando te vi seño, dulce, firme,
qué ansiedades sentí de diluirme
y ascender como tú, vuelto en cristales,

como tú, negra torre de arduos fillos,
ejemplo de delirios verticales,
”vivo” ciprés en el fervor de Silos.

Julio, gracias por todo

***

Despois, ou case polo mesmo tempo, veu o grupo de Teatro Luzada, que integrábades Olga Patiño, Manuel Basoa e ti. Montáchedes *O oso*, de Chejov, en adaptación de Pancho Pillado. E logo decidiches montar a túa versión do *Testamento do Tío Lelé*, que se estrou en 1996 e leváchedes por aldeas, vilas e cidades de Galicia ata unhas trinta representacións.

Montaxe fotográfica das tres caras da talla en madeira ofrecida por Eira Vella a Xulio Cuns, da autoría de Luis Otero.

Hoxe van interpretar o último acto desta obra, Olga e Basoa, xuntamente con Juan Vázquez, da Agrupación Teatral Mariñán e que vai representar o papel que facías ti.

Por se algúns dos presentes non viron no seu momento a obra completa, vou facer un resumo para mellor comprensión dela amparándome nas túas propias palabras dun texto publicado na Xanela co título «¡Adeus, Tío Lele!» cando deixachedes de interpretala:

***

E chegou a hora de facerche entrega dun agasallo da man da presidenta de Eira Vella GABRIELA RODRÍGUEZ. Unha peza escultórica en madeira, tallada pola man do noso compañeiro Luis Otero.

E antes de deixar o escenario, Xulio, hai aquí outro amigo artista que tamén che quere facer unha pequena ofrenda da súa arte: o gravador JOSÉ VALENTÍN.

***

Dicías que non che gustaba a historia pero remataches por facer a historia dunha entidade moi importante para o lecer e cultura musical dos betanceiros. Falo da Banda Municipal de Betanzos, unha das máis antigas de Galicia, creada en 1852, aínda que botou 25 anos desaparecida dende a súa disolución en 1965 e agora témola felizmente recuperada dende 1990. Dende neno escoitaches a Banda Municipal naqueles concertos e paseos de moda no vello Palco da música. Como contaches por escrito: «no sólo acudía a todas las actuaciones posibles sino, incluso, a ensayos, escuchando desde la calle o desde las escaleras de la Academia».

Espuxeches os avatares daquela «centenaria Banda de Música Municipal de Betanzos que tantas horas de gozo, alegría y placer me hizo sentir a través de sus conciertos y audiciones.» en dous documentados traballos que viron a luz no Anuario Brigantino por 1984 e 1986: *La Banda Municipal de Betanzos en el siglo XIX* e *La Banda Municipal de Betanzos en el siglo XX*. Daquela non sospeitabas que cinco anos despois a Banda resucitaría con novo e renovado pulo.

Ela vai poñer o broche de ouro a este encontro de amigos literario e musical, da man dun dos seus directores: Raúl Galán.

